

DOI : 10.5281/ZENODO.1038934

УДК 35.01:351.84

Демент М. О., к.пед.н., НУЦЗУ, м. Харків

Dement M., PhD in Pedagogical Sciences, Lecturer of the Department of Logistics and Technical Support of Rescue Operations, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

**ДЕРЖАВНОУПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ І ПІДХОДИ ДО
ВИЗНАЧЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ Й
ЯКОСТІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ**

**STATE ADMINISTRATION ASPECTS AND APPROACHES TO THE
DETERMINATION OF RELATIONSHIP BETWEEN THE STABLE
DEVELOPMENT OF A REGION AND THE QUALITY
OF HUMAN CAPITAL**

Проаналізовано науково-методичні підходи та державноуправлінські аспекти визначення взаємозв'язку сталого розвитку регіону й якості людського капіталу.

Ключові слова: *державне управління, регіони, сталий розвиток, людський капітал, взаємозв'язок, підходи до оцінювання.*

It were analysed of state administration aspects and scientific, methodological approaches to the determination of relationship between the stable regional development and quality of human capital.

Keywords: *state administration, regions, stable development, human capital, interoperability, aproches to evaluation.*

Постановка проблеми. Останнім часом теоретики та практики галузі науки публічне управління й адміністрування все більше акцентують увагу на якості людського капіталу. Оскільки відновлення якісного людського капіталу – одна з головних цілей структурних реформ і формування системи безпеки. Ураховуючи це, у 2015 році за ініціативою Президента України Петра Порошенка була запроваджена низка реформ, у межах яких затверджена ідея пріоритетних національних проектів як можливість вирішення проблем соціальної сфери [4]. До них віднесені поліпшення якості охорони

здоров'я і формування здорового способу життя, покращення якості освіти, забезпечення доступності житла тощо. Усе це впливає на формування людського капіталу та забезпечує повноту реалізації людського потенціалу.

Разом із тим, поки не зміниться якість людського капіталу складно говорити про системне формування інвестиційно-інноваційної економіки в Україні, раціональне освоєння природних ресурсів, тобто про сталий збалансований розвиток регіонів. Запровадивши державні механізми, здатні забезпечити зростання головної складової національного багатства країни – людського капіталу, можливо покращити стан функціонування й усіх інших його (багатства) складових. Усе це свідчить на користь важливості й актуальності обраної теми дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Особливостям державного управління соціально-гуманітарним розвитком і використання людського капіталу присвячені наукові праці О. Амоші, В. Бакуменка, С. Білої, О. Бобровської, З. Варналія, О. Васильєвої, А. Дегтяра, М. Долішнього, С. Домбровської, Я. Жаліло, Л. Зайцевої, О. Кіреєвої, О. Новікової, В. Садкового, А. Сіни, Дж. Стігліца, А. Халецької та ін. [1; 3; 5–6]. У той же час, відкритими залишаються питання визначення й оцінки якості людського капіталу в контексті забезпечення державою збалансованого територіального розвитку. Відтак, існує необхідність у проведенні ґрунтовного дослідження взаємозв'язку сталого збалансованого розвитку регіону й якості людського капіталу, а також ролі держави в цьому.

Постановка завдання. Отже, метою цієї статті є аналіз держаноуправлінських аспектів і підходів до визначення й оцінювання взаємозв'язку сталого збалансованого розвитку регіону й якості людського капіталу.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі можна знайти таке визначення якості людського капіталу: це цілісність таких властивостей особистості, як працездатність, професійна і соціально-психологічна компетентність, які впливають на підвищення продуктивності праці і сприяють зростанню доходів людини [5]. На наше переконання, до розгляду якості людського капіталу слід підходити комплексно, тобто з огляду на необхідність задоволення вимог суспільного та гуманітарного розвитку, а також з позиції забезпечення більш високого рівня технологічного розвитку й обрання оптимальної моделі реалізації людського потенціалу.

Учені Г. Голубчик, О. Кіреєва, А. В. Решетніченко, Н. Шобдоєва та ін. виділяють такі основні відмінні характеристики якості людського капіталу:

- взаємозалежність комбінації складових частин поняття;
- володіння «сучасними» (актуальними) компетенціями та знаннями, а також знаннями, необхідними для майбутнього соціально-економічного розвитку;
- набуття навичками адаптації до можливих змін і ризиків, комунікабельності та соціалізації;
- уміння користуватися сучасними засобами зв'язку і комунікації як в

особистому, так і професійному житті;

– розвиток навичок оперативного пошуку потрібної інформації та саморозвитку;

– схильність до територіально-трудоваї міграції;

– орієнтація на результат тощо [1; 5].

На наш погляд, наведене визначення ознак якості людського капіталу не відображає аспектів ефективності його використання в регіоні. Йдеться про те, що можливі ситуації, коли людина з певним рівнем освіти не затребувана як фахівець на регіональному ринку праці, і тоді вона змушена шукати вихід із цієї ситуації, займаючись не властивою їй та/або малокваліфікованою працею. Це зумовлює неповноцінне й неефективне використання людського капіталу. Отже, під якістю людського капіталу регіону варто розуміти ступінь відповідності стану людського капіталу регіону, що характеризується рівнем і співвідношенням «потенціалів» освіти, здоров'я та культури, потребам забезпечення сталого збалансованого розвитку регіону, з одного боку, і держави, з другого, який (ступінь) потребує інтегрального оцінювання.

У продовження слід відзначити, що в межах розвитку інституціонального підходу свого часу був розроблений індекс, який і досі застосовується для оцінювання розвитку людського потенціалу (далі – ІРЛП). Авторами цієї розробки є група науковців А. Сіна, Дж. Стігліц і Ж. Футуссі [3], які запропонували його в якості альтернативи індикатору розвитку країни – ВВП (ВРП) на душу населення. Підставою для цього слугувало те, що зазначені показники не є однаковими за своїм змістовним наповненням. ВВП (ВРП) характеризує рівень добробуту населення держави чи окремо взятого регіону, а застосування ІРЛП є спробою виміряти рівень соціального (людського) розвитку. Цей міжнародний індекс розроблений для зіставлення рівнів розвитку країн у вказаній сфері. Починаючи з 1990 року, результати визначення цих рівнів щорічно публікуються в Доповідях Програми розвитку ООН. Індекс розвитку людського потенціалу заснований на трьох показниках, а саме:

1. Рівень життя, який вимірюється ВВП (ВРП) на душу населення.

2. Показник рівня освіти (включає частку неписьменного населення, частку учнів у кожній групі (початкової, середньої та вищої освіти)).

3. Середня тривалість життя населення [1; 3].

За цим показником Україна входить до групи держав із досить високим рівнем ІРЛП; її випереджають Естонія, Латвія, Литва та ін. [там само].

Варто, проте, зауважити, що методика, яка використовується під час оцінювання розвитку людського потенціалу регіонів, відзначається низкою недоліків. Першим недоліком даної методики є відносна достовірність показників ВВП (ВРП), особливо в регіонах з високою часткою тіньової економіки [там само]. Другим недоліком методики, що застосовується під час оцінювання розвитку людського потенціалу в регіонах, можна вказати те, що при оцінці рівня освіти на цьому рівні відбувається суб'єктивне їх визначення, викривлення даних у деяких регіонах. Не сприяє вирішенню такої

ситуації й те, що значна частина молоді отримує освіту у великих освітніх центрах інших регіонів або за кордоном. Третім недоліком аналізованої методики можна вважати те, що на рівні регіону, як правило, використання людського потенціалу сильно відрізняється від окремо взятого виробництва, оскільки значна частина виробленого ВРП перерозподіляється державою.

З метою вирішення вищевказаних проблем і враховуючи вимоги часу, вважаємо, що необхідним є оновлення індексу якості життя населення в напрямку введення «кризового» індексу якості його життя. Він представляє собою інтегральний показник, що може використовуватися органами державної влади відповідного рівня. Головна мета цього індексу полягає в оцінці якості життя населення та моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів. В якості складових індикаторів даного індексу можуть бути обрані ті, що відображають найбільш гострі соціальні проблеми регіонів України, а саме:

- низькі доходи населення;
- проблеми зайнятості та безробіття;
- низька тривалість життя населення;
- проблеми народжуваності і смертності населення та ін.

Усі ці компоненти варто включити до складу «кризового» індексу якості життя для комплексної оцінки проблем соціального розвитку регіонів органами державної влади відповідного рівня. Уважаємо, що цей показник дозволяє здійснити на системній основі моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів, а, відтак, і результатів державної регіональної політики [2].

«Кризовий» індекс якості життя може бути розрахований як середнє арифметичне (як і більшість інтегральних показників), зокрема чотирьох індексів (формула 1). Уточнимо, що одним із таких показників «кризового» індексу якості життя є індекс здоров'я, який розраховується як середнє значення показників очікуваної тривалості життя та смертності при народженні. Значення індексу перебуває в діапазоні від 0 до 1 [1].

$$\text{«Кризовий» індекс якості життя} = \frac{A + B + C + \frac{D + E}{2}}{4}, \quad (1)$$

де А – показник доходів на душу населення по відношенню до прожиткового мінімуму,

В – частка населення з доходами вище прожиткового мінімуму;

С – рівень зайнятості населення;

Д – очікувана тривалість життя;

Е – індекс дитячої смертності.

Підкреслимо, що в ситуації стабілізації соціально-економічних відносин використання «кризового» індексу якості життя не завжди дозволяє оцінити в повній мірі особливості регіонального розвитку та визначити най-

більш актуальні напрямки в реалізації державної соціально-економічної політики в регіонах. Недосконалість методології та методики оцінки рівня розвитку людського капіталу, а також прогнозів його розвитку перешкоджають формуванню та реалізації ефективної соціально-економічної політики держави, оцінювання якої додатково ускладнюється різноспрямованістю показників щорічного та щоквартального її оцінювання [6]. Зважаючи на це, актуальності набуває розробка нових підходів до оцінки рівня розвитку людського капіталу регіону.

Прикметно, що за кордоном поширена практика проведення досліджень в означеній сфері спрямована на визначення суб'єктивних вимірів (значень) якості життя населення (на основі використання результатів проведених опитувань серед нього) [3]. Такі результати поєднують з об'єктивними способами отримання даних, зокрема з офіційною статистичною інформацією. У цьому контексті відзначимо, що вітчизняним органам державної влади відповідного рівня при оцінці рівня розвитку людського капіталу регіону найбільш доцільно використовувати метод, який ураховує показники, згруповані за елементами, що характеризують, з одного боку, соціально-економічний розвиток регіону, а з другого – якісні характеристики розвитку людини. Для цілей виявлення найбільш значущих складових якості людського капіталу регіону, які впливають на ВРП, можна застосовувати кореляційний аналіз. В якості індикаторів людського капіталу регіону можуть бути обрані такі:

- 1) питома вага міського населення в загальній чисельності населення, у %;
- 2) загальний коефіцієнт смертності (число померлих на 1000 осіб);
- 3) очікувана тривалість життя, число років;
- 4) захворюваність на 1000 осіб (кількість зареєстрованих захворювань у хворих з діагнозом СНІД тощо);
- 5) чисельність персоналу, зайнятого дослідженнями і розробками;
- 6) чисельність студентів (на 10 000 чоловік населення суб'єкта);
- 7) внутрішні витрати на наукові дослідження і розробки;
- 8) витрати консолідованих бюджетів на охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт (по відношенню до чисельності економічно активного населення).

Отже, якість людського капіталу чинить істотний вплив на процеси державної та регіональної стійкості. Тому виважена реалізація державної регіональної політики й управління людським капіталом зумовлює досягнення сталого соціально-економічного розвитку регіону, який можна представити як узаємозв'язок економічного, соціального й екологічного розвитку.

Висновки. Зважаючи на вимоги часу, суспільства та недосконалість методичного забезпечення оцінювання соціально-економічного розвитку регіонів і якості людського капіталу, запропоновано інтегральний показник останнього. Його можна використовувати для оцінки стійкості розвитку регіону і порівняння його з іншими регіонами, у тому числі під час здійснення

моніторингу державної регіональної політики (який сьогодні здійснюється відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» [2]). У цьому контексті пропонується виокремлення методичних принципів побудови цього інтегрального показника, а саме: 1) принципу інформаційної забезпеченості та доступності; 2) принципу простоти і відтворюваності розрахунків; 3) принципу гнучкості тощо.

Список використаних джерел

1. Базові засади соціального розвитку : наук. розробка / авт. кол. : А. В. Решетніченко, О. Б. Кіреєва, Г. Д. Голубчик та ін. – К. : НАДУ, 2012. – 52 с.
2. Про засади державної регіональної політики [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
3. Сен А. Неверно оценивая нашу жизнь. Почему ВВП не имеет смысла? Доклад Комиссии по измерению эффективности экономики и социального прогресса / А. Сен, Дж. Стиглиц, Ж. Фитусси. – М. : Ин-т Гайдара, 2016. – 216 с.
4. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
5. Шобдоева Н. В. Инвестиции в повышение качества человеческого капитала / Н. В. Шобдоева // Известия ИГЭА. – 2008. – № 6 (62) – С. 5–7.
6. Фурсін О. О. Напрями удосконалення механізмів соціально-орієнтованого державного управління на рівні регіону / О. О. Фурсін // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2012. – Вип. 48. – С. 172–188.

References

1. Reshetnichenko, A. V., Kireeva, O. B. and Golubchik, G. D. *Basic principles of social development [Bazovi zasady socialnogo rozvytku]*. Kiev: NADU, 2012. Print.
2. Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine. *On the Principles of State Regional Policy*. N.p., 05 Feb. 2015. Web. 27 Sept. 2017. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-19>>.
3. Sen, A., Stiglits, J. and Futussi, G. *Mis-measuring Our Lives: Why GDP Doesn't Add Up: The report by the Commission on the Measurement of Economic Performance And Social Progress [Neverno otsenivaja nashu gizn`. Pochemu VVP ne imeet smysla? Doklad Komissi po izmereniyu effektivnosti ekonomiki i social'nogo progressa]*. Moscow: Institut Gaidara, 2016. Print.
4. Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine. *Sustainable Development Strategy "Ukraine 2020"*. N.p., 12 Jan. 2015. Web. 27 Sept. 2017. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>>.
5. Shobdоеva, N.V. "Investments in improving the quality of human capital [Investicii v povyshee kachestva chelovecheskogo kapitala]". *Izvestija IGEA* 6 (62) (2008): 5–7. Print.
6. Fursin, O. O. "The diractions of improvement of the mechanisms of socially-oriented state administration at the regional level [Napryamy udoskonalennja mehanizmyv socialno-orientovanogo dergavnogo upravlinnja na rivni regionu]". *Gumanitarnyj visnyk ZDIA* 48 (2012): 172–188. Print.